

Tar Ferenc

A Festetics kastély hétköznapijai a két világháború között

(Beszélgetések az alkalmazottakkal, hozzátartozóikkal)

Szabó Istvánné, Czifra Julianna (Részlet)

T. F.: – Festetics Tasziló halála után, fia, György idejében mennyiben változott meg az élet a kastélyban?

Sz. I-né: – Csak annyiban, hogy kevesebb volt a vendégeskedés, mint az öreg idejében.

– Ez kevesebb munkát is jelentett?

– Kevesebbet, mondjuk. Édesapámnak nem kellett a fiatal herceg idejében ott hálai. Nem kellett kísérgetni, ő egyedül ment sétálni, kijárt a parkba meg a kertészetbe, a gazdaságot is naponta szemmel tartotta.

– Olyan nem volt, hogy Tasziló is megnézte volna a gazdaságot?

– Nem, vele ez nem fordult elő. Egyszer kint ült a kertben a kis padon, édesapám meg itt állt a nagykapunál. Egy kis kutya meg nagyon ugatott. Odaintette magához apámat: Mondd, kérlek, ez a kutya miért ugat egész nap, mert engem nagyon zavar. Tudod, hogy Keszthelyre én csak pihenni jövök, azt akarom, hogy itt csend és nyugalom legyen. Menj, hallgassd el!

– Taszilóval történt ez?

– Igen, az öreg Taszilóval. Mondta apám, biztos ebzárlat van, ilyenkor a kutyákat megkötik, azért ugat. Utánajárt, tényleg így volt. Az öreg herceg nem nyugodott: Kérlek, mondd meg az illetőnek, hogy én kérem, engedje el a kutyát, mert az ugatás zavarja a nyugalmaimat. Ment is édesapám a hang irányába, a Pál utcába, kérlette az ismerősét, de ő a rendeletre hivatkozott, ha elengedné a kutyát, megbüntetnék. Ám a herceg úr kérése, az más – és elengedte. Ilyen kényes ember volt a herceg. Nem tudom, Radics Béláról, a cigányprimásról hallott-e? Őt majdnem minden héten meghozatta Pestről.

– Tasziló vagy a fia?

– Tasziló. Meg sokszor Hévízen muzsikáltak Nyáradiék, akkor aztán az egész zenekarnak be kellett jönni estére. Vacsora után beültek a kis szalonba dohányozni meg kávézni, a cigányok meg húzták. Akkor édesapámmal oda mentünk az ablak alá, meglestük, hogy mulat magában az öreg herceg. Élvezte a zenét, úgy látszik, szerette a magyar nótákat, mert minden héten megjöttek a cigányok. Radics Bélára emlékszem, őt mondta édesapám, meg Nyáradi Jósikára. El kellett nekik jönni. Pesti Béla és Berkes igazgatók is bejártak hozzá vacsorára, Szerec, ő később lett apát, és Klempa, a levéltáros, ő rendezte a könyvtárat. Klempa gyakran bejárt hozzájuk.

– S amikor meghalt a György, akkor még kisebb lett a vendégjárás?

– Igen, igen.

– Ő ugye 41-ben halt meg?

– Nem tudom, erre nem emlékszem. Csak úgy elaludt. Imre bácsi volt az éjjeli őr, korán reggel csengetett édesapámnak, kérdezte, fönt van-e már a herceg úr. Mert látta, hogy még négy óra sincs, de már fönt van a herceg úr, hiszen ég a lámpa nála. Édesapám mindjárt intézkedett, fölkelte az inast, kérdezte, hova készül a hercegúr, hogy már fönt van. Azt mondta, nem készül az sehova, lefeküdt az este. Bementek, látták, ahogy olvasott, az újság a kezében volt, úgy halt meg, álmában, a villany pedig égve maradt. Azt mondta az inasnak, fekdőjön le, ő még egy kicsit olvas. Az éjjeli őr meg úgy négy óra tájt vette észre a kivilágítást.

– Tetszik emlékezni a temetésre is.

– Igen, a márványteremben, a mostani könyvtárban állították fel a ravatalt. Nyáron ott volt a rezidenciájuk, mert ott volt a leghűvösebb. Márvány volt az egész, nagy pálmafák voltak benne. Ott ravatalozták fel Taszilót, később Györgyöt is.

– Magára a temetésre tetszik emlékezni?

– Igen. Akkor meg is nézhettük, be lehetett menni, nem csak nekem, hanem a városból bárkinek, megnézhettük mindkettőt, amikor ott feküdt a ravatalon. Horthy és a felesége is eljöttek. Először az öreg hercegnét kellett a temetőbe vinni, a templom alá.

– Mert akkor még nem készült el a mauzóleum?

– Akkor még nem. Az öreg herceget már oda vitték, addigra már elkészült.

– 22-ben halt meg az öreg hercegné, és akkor még nem volt kész?

– Akkor még nem.

– De már építették?

– Nem emlékszem.

– A húszas években lett kész a mauzóleum teljesen, és gondolom, a ravatalozás után a templomból áthozták az öreg herceget?

– Igen. Nagy gyászünnepe volt, amikor oda levitték.

– 33-ban is járt itt Horthy?

– Akkor is ellátogatott a feleségével, és 41-ben is, mikor a fiatal György halt meg. Akkor még nem volt háború.

– *Arra is tetszik emlékezni, mikor megszületett a kis herceg?*

– Arra emlékszem. De boldog volt a hercegné! Mert ez a második gyerek lett volna, amikor az elsőt várták, akkor járt lovagolni meg sielni, sportolt, és abortusza lett, így az első kisgyerek nem sikerült. Amikor aztán a másodikkal teherbe esett, akkor nagyon vigyáztak rá, még a lépcsőn is úgy hozták le. Akkor nem lovagolt, nem sielt, betartotta az orvos utasításait, hogy a gyerek megmaradjon. Aztán megszületett a kisfiú, nagyon boldog volt mindenki. Mindenki kapott egy születési fotót, még az ágyban készült, anya a kisgyermekével. Szép asszony volt, és nagyon barátságos a hercegné.

– *Nagy örömnepet rendeztek a keresztelőn?*

– Igen.

– *Örültek, hogy fiú, nem?*

– Annak is örültek, hogy fiú, hát persze. Az én húgom még lány korában bejárt a hercegnét fésülni. Közben a húgom férjhez ment, s a hercegné vett neki nászajándékot, aztán amikor megtudta, hogy a húgomnak megszületett a kisfia, 1940. április 9-én, meglátogatta. Őlébe vette a gyereket, dajkálgatta, sétálgatott a szobában. A sógorom mondta neki, hogy nehéz a gyerek, tegye le. Nem, kérem, hozzá kell szoknom, nekem is lesz. Így tudták meg, hogy állapotos. Utána novemberben meg is született a kisfiú. 1940. november 5-én vagy 9-én született meg. A majorban is sokan hívták keresztanyának, s ő el is ment, elfogadta a keresztanyaságot, nem volt olyan nagyravágyó, hogy lenézte volna a szegényeket.

– *Gondolom, a felkérők számítottak az ajándéokra.*

– Az biztos. Arra emlékszem még, hogy mikor pici gyerekek voltunk, a kastélyban nagy karácsonyfát állítottak. Nem az ebédlőben, hanem volt egy külön nagyterem. Oda minket is meghívtak, a cselédgyerekek is mindig bejöttek a majorból. A Fürstenberg hercegné és Hohenlohe hercegné varrtak és kézimunkáztak, mindig kaptunk mi is valamit, kesztyűt, harisnyát, sapkát, sálát, vagy egy-egy ruhaanyagot. A herceg nem jött le, csak a lányok, azok nagyon kedvesek voltak. Főleg Fürstenbergné.

– *Mária?*

– Igen, a Mária. Ő osztotta ki mindig az ajándékot. Nagyon sok dolgot vásároltak, nem egyformán, de mindenki kapott valamit, hozzá édességet. Szalonna is volt majdnem minden karácsonykor, amikor még azok idejártak. Amikor az öreg herceg meghalt, ha jöttek is, nem maradtak hosszabb ideig. Addig viszont az egész nyarat itt töltötték. Megszületett Taszilóéknál a nagyobbik fiú, azt is Taszilónak hívták, Fürstenberg Taszilónak. Egy idős asszony vigyázott rá. De furcsán. Mindig kitette az udvarra. A fején sem volt sapka, a keze sem volt betakarva. Kocsiban feküdt, de a fejét is szabadon hagyta. Csak úgy hordta a havat a szél, nagyon hideg volt, mondta édesapám, ő még bundában is fázott, így mindig odament, mert annyira sírt az a pici gyerek. Odament, hogy betakarja.

A nevelőnő meg az ablakon lekopogott, hogy nem szabad hozzányúlni, így kell kezelni egy gyereket. Való igaz: szép, erős, derék gyerek is lett. Meg a bátyja is, nagy emberek voltak ezek.

– *A Györgynek nem volt fiútestvére, csak három lány?*

– Nem is, a Tasziló a Fürstenberg gyereke volt, a Gyuri testvére. Volt ott három lány és két fiú. Azok mind olyan nagydarab emberek voltak. Hohenlohe-éknak két gyerekük volt.

– *Az édesapja mit mesélt Horthyról?*

– Ő úgy nem beszélt vele, csak amikor a Helikon-ünnepség volt, meg a temetés, akkor látta közelebbről. A Horthynét nem a férje vezette az asztalhoz, hanem míg élt, az öreg herceg felesége, ez az ő reszortja volt. Így haladt sorban mindenki a párjával, a vendég férj és a vendég asszony a másíknak a férjével, illetve feleségével. Mindig ebben a felállásban vonultak be az ebédlőbe. Apámnak pedig ott kellett lenni az egyik ajtón, a másíkon meg a Nemes bácsinak. Horthyval valahogy nem került beszélő viszonyba.

– *Arra tetszik emlékezni, amikor György felesége idekerült? Azt hiszem, '38-ban volt az esküvő. Tudott magyarul?*

– Nem tudom, mert akkor már férjhez mentem. Akkor haza-hazajártunk, mert itt laktunk Keszthelyen. Hallottam, hogy tanult magyarul, mert a Párkányi Ilonka járt be hozzá tanítani. Milyen eredménnyel, arról nincs hírem.

– *Kijárt a városba?*

– Kijárt, igen. Kijárt a kórházba is, elvégezte a vörös-keresztes tanfolyamot, le is vizsgázott egészségügyiből.

– *A kisgyerek is kijárt a városba?*

– Az is, hogyne.

– *3-4 éves volt már, ugye?*

– Igen. Voltak kis pónilovai és egy kis kocsija. Mindig ott szokott kijönni a nagykapun, aztán ezen át jártak le a Balatonra fürödni.

– *Azon a nagykapun, amelyik a város felé nyílik?*

– Igen, azon vitték a strandra. Egy idősebb asszony kísérte, gyerekasszonynak mondták.

– *A dada volt az, a Csomósné?*

– A dada, de nem úgy hívták. Egy osztrák nő volt.

– *A Schwester?*

– Igen, a Schwester. Úgyhogy a Bangó Ilonka nem mindig ért rá, de a Schwester állandóan vigyázott a gyerekekre.

– *S jártak a Helikon strandra?*

– Amikor csak lehetett. Mikor jöttek haza, mindjárt a kapunál leszállt és meztláb ment be. Mondta neki édesapám, hogy kis herceg, megböki a kavics a lábát, hát miért nem húzza fel a cipőt? Azt mondta erre: Cifra bácsi, hát a meztlábazáshoz is hozzá kell szoknunk. Nem lehet mindig cipőben járni. Ilyen közvetlen modora volt a gyerekeknek.

– *Tetszik emlékezni arra, mikor eltávoztak?*

– Igen. Hozzánk is odajött egy katonatiszt, hogy

menjünk, meneküljünk. Ez a már háború végén történt, a sógornőm hazajött a három kiscyerekekkel, egyik akkor született, a sógornőm férje katona volt. Sokan voltunk, hat gyerek volt a családban. Akkor jöttek, hogy pakoljunk össze, már a hercegasszony odébb állt. Autó vitte őket el, a kiscyereket, a Schwestert meg a hercegasszonyt.

– *Hárman mentek el?*

– Hárman voltak az autóban, meg a poggyász. Nem tudom, mit vittek el és mit nem. Akkor jött a katonatiszt, hogy mi is menjünk, rendelkezésünkre áll egy autó. Teherautót is adnak, arra felpakolhatunk mindent. Mondta édesapám, hogy nem megyünk ennyi gyerekekkel. Mind picik voltak a gyerekek, az én fiam volt kilenc éves, a többi mind kisebb. Erzsike, a bátyám legkisebb gyereke fél éves volt.

– *Czifra bácsi mikor vonult be katonának? A háború végén már?*

– Az első világháborúban végig ott volt, aztán a másodikban is. Már akkor itt laktunk a kastélynál. A háború elején vonult be. Mikor már az oroszok jöttek be, akkor már itthon volt, elvitték az oroszok hidat építeni.

– *Hová?*

– Sármellékre, meg amerre a hidat fölrobbantották, elvitték őt is meg a Nemes bácsit is. Aztán futottak a Nemes néniék, nekik is volt két gyerekük, nálunk is volt az a hat, és még hárman voltunk fiatalasszonyok, tehát ennyien voltunk nők, de férfi nem volt a házban, elvitték őket. Annyira féltünk, az oroszok meg jöttek. Féltünk mi az oroszoktól is meg a németektől is, de akkorra a németek már elvonultak. Ott előttünk a tiszt lakások már üresen álltak, berendezték kórháznak. Onnan átláttak mihozzánk, az ablakon átnéztek az udvarunkba. Aztán jött egy csomó orosz. Ezek még nem olyanok voltak, mint a mostaniak, ezek a harcolók gorombák voltak, megpróbáltak szemtelenkedni velünk. Mindjárt kiszaladtunk az udvarra. Volt ott egy doktor. Ő tudott németül, a sógornőm is beszélt. Mondta, hogy nagyon félünk az oroszoktól, mert jönnek mindig, vinni akarnak mindent és szemtelenkednek velünk. Szóval féltünk nagyon. Azt mondta akkor: Látja, hogy sokan vagyunk, nem jönnek-e át segíteni nekik? Nincs személyzetük, úgy operálják a betegeket. A frontról állandóan hozzák vissza a sebesülteket és nincs segítségük. Én átmentem, a sógornőm meg ott maradt édesanyámmal meg a gyerekekkel. Azt mondta, hogy ennek ellenében ad oda hozzánk két orosz katonát. Sebesültek voltak, de már lábadozók, nem olyan súlyos betegek. Ott voltak a kórháznál, azokat beszállsoltta hozzánk, s azok vigyáztak ránk. Két szobánk volt, az egyikben meghúzódtunk, a másikban ők feküdtek, csak ketten. Tényleg, amikor jöttek az oroszok csapatostól, azok kimentek és elparancsolták őket, úgyhogy aztán nyugodtak voltunk. Így átmentünk dolgozni a kórházba.

– *Melyik épületben volt ez a kórház?*

– Abban, ahol most a szövetkezeti bolt van. Az egész utcai front. Nekünk az utca felől csak két ablakunk volt,

de a kaputól a másik kapuig, azt mind a kórháznak használták. Ott voltak a sebesültek, volt műtő is, ahol operáltak. A konyhában főztek, volt szakácsuk is, de aztán mosogatni nekünk kellett.

– *Mi lett a kastélyal, amikor elment a hercegasszony?*

– Akkor megint nagy kavarodás volt, kész kabaré, azt mondom. Mindenki bemehetett.

– *A személyzet itt maradt, hát azok beengedték? Czifra bácsi és Nemes bácsi beengedték az embereket?*

– Akkor nem volt szavuk azoknak. Csináltak egy címert papírból a kapura. Odatettek egy stokedlit innen is, onnan is. Édesapámat és Nemes bácsit felöltöztették overallba, mint a munkásokat, és ott álltak kétfelől. A kezükbe égő fáklyát adtak, s mikor jött a közönség, a május elseji felvonulás, akkor a kaput kinyitották és édesapámnak meg a Nemes bácsinak meg kellett gyújtani azt a papírcímet. Azért volt a fáklya a kezükben. Fel voltak öltöztetve overallba, micisapkásan, nem ám abban az uniformisban, amiben a herceget szolgálta. Amikor a címer leégett, édesapám kinyitotta a kaput és akkor bemehetett oda mindenki.

– *Mikor volt ez, hányban?*

– A felszabadulásunk utáni évben, 46-ban, május elsején.

– *Milyen címert égettek?*

– A hercegség címerét. Azt hiszem, fekete sas van rajta.

– *Daru.*

– Igen, most már emlékszem. Daru meg oroszlán. Az volt feketével ráfestve a papírra, azt kellett meggyújtani.